

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД
Дж. № 95 КД 12 / 17 г.
Дата 23. 02. 18 г.

ДО

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

На Ваш №21 – КД/23.01.2018 г.

СТАНОВИЩЕ

на Съюза на съдиите в България по искане на Висшия адвокатски съвет за обявяване на противоконституционност на редица разпоредби на Наказателно-процесуалния кодекс

Уважаеми конституционни съдии,

Във връзка с покана за представяне на становище по искане Висшия адвокатски съвет за обявяване на противоконституционност на редица разпоредби на Наказателно-процесуалния кодекс („НПК“), от Съюзът на съдиите в България считаме за основателни следните аспекти от искането:

I. По искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 50 и разпоредбата на чл. 81, ал. 3, в частта „или в едномесечен срок от деня, в който пострадалият е получил съобщение за прекратяване на досъдебното производство на основание, че престъплението се преследва по тъжба на пострадалия”

Систематичното разглеждане на хипотезата на чл. 50 във връзка с чл. 81, ал. 3 от НПК разкрива противоречие, което поставя адресатите в невъзможност да изпълняват предписанията. В чл. 50 изрично се посочва, че „наказателното производство не се прекратява“, а в чл. 81, ал. 3 е посочено, че пострадалият може да упражни правата си в едномесечен срок от получаване на „съобщение за прекратяване на досъдебното

производство“. Наличието на такова противоречие е в разрез с трайната практика¹ на Конституционния съд, която *„изисква съдържателите се в нормативните актове разпоредби да бъдат непротиворечиви, за да регулират безпроблемно обществените отношения.“* Считаме, че допускането на такава непоследователност на законовите предписания противоречи на принципа на правовата държава, закрепен в чл. 4, ал. 1 от Конституцията.

В допълнение намираме, че в тези случаи пострадалия бива поставен в по-неблагоприятно положение относно срока за подаване на тѣжба, спрямо предвидения общ шестмесечен период от узнаване на факта на престѣплението. Това е нарушение на принципа за равенството на гражданите пред закона, тѣй като за лицата, считащи се за пострадали от престѣпления от частен характер се въвеждат различни срокове за подаване на тѣжба – шестмесечен и едномесечен.

С направените промени в тези текстове не става ясно за пострадалия как да упражни правото си на защита, а за съда и прокуратурата какви правомощия имат и как да ги изпълнят. Това ще създаде противоречива съдебна практика, която пѣк ще провокира нови тълкувателни решения на Върховния касационен съд („ВКС“).

II. По искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 63, ал. 2, т. 4 НПК

Така закрепена разпоредбата на чл. 63, ал. 2, т. 4 във връзка с чл. 269, ал. 3 следва да се тълкува и прилага в смисъл, че повдигането на обвинение при условията на чл. 269, ал. 3 на НПК, в отсъствието на обвиняемото лице се превръща в единствено и достатъчно основание това лице да бъде задържано под стража, без да се изследва действителното наличие на реална опасност от укриване или извършване на престѣпление.

От една страна това води до неравно третиране на лицата, които са обвинени в тяхно присъствие, спрямо тези, които са обвинени по реда на чл. 269, ал. 3. При вземането на решение относно мярката за неотклонение при първите лица ще се преценяват факти, свързани с тяхното поведение, предходна съдимост, естество на повдигнатото обвинение, а е предвидено и събирането на доказателства, относно наличието на реално опасност от укриване или извършване на друго престѣпление. Докато при лицата, за които важи хипотезата на чл. 269, ал. 3, преценка относно горепосочените факти липсва и решението за налагане на най-тежката мярка за неотклонение се взема само и единствено на базата на неприсъствено повдигнатото обвинение.

От друга страна разпоредбата на чл. 63, ал. 2, т. 4 от НПК е несъвместима с презумпцията за невинност и с принципната забрана да се налагат ограничения на обвиняемия, които надхвърлят нуждите на правосъдието, закрепени в чл. 31, ал. 3 и 4 от Конституцията. Без полагането на допълнителни критерии, отнасящи се до евентуални причини за това дадено лице да не е открито на адрес, скрепяването

¹ Решение № 9/30.09.1994 г. по к.д. № 11/1994 г.; Решение № 5/29.06.2000 г. по к.д. № 4/2000 г.; Решение № 10/03.12.2009 г. по к.д. № 12/2009 г.

единствено на този факт с налагане на строга мярка за неотклонение е непропорционално. Наложителността от присъствието на обвиняемия в съдебното заседание е степенувана според значимостта за разкриването на обективната истина. Тоест законодателят предварително е приел, че в определени случаи, в които не се касае за тежки престъпления, обвиняемият може да не участва. Неправилно е обаче отсъствието му да се обвързва с допълнителни последствия, които са утежняващи положението му.

В допълнение - възприемането на факта на „повдигнато обвинение“ по реда на чл. 269, ал. 3 от НПК за презумпция за наличие на опасност по чл. 63, ал. 2 от НПК, на първо място, е правно-технически неиздържано, доколкото безспорно теорията и практиката разбират под повдигане на обвинение внасянето на обвинителен акт в съда – дейност, която няма как да се отнесе към тази по вземане на решение за първоначалната мярка за неотклонение. На следващо място, не е необходимо такова препращане да бъде извършвано, доколкото при вземане на мярка за неотклонение конкретното поведение на обвиняемия по укриване се преценява от съда като относим към предмета на делото въпрос.

III. По искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбите на чл. 73а, ал. 2 и чл. 416, ал. 5 НПК, поради накърняване на защитените от Конституцията права на третите лица, които към датата на изменение на НПК (ДВ, бр.68/4.08.2017 г.) са дали като гаранция по чл. 61 НПК свои пари или ценни книжа

Налице е недопустимо смесване на институти. Това, че по дадена сметка е преведена определена сума пари не означава, че те могат да бъдат разходвани за различно от основанието, на което са дадени. Още повече, предвиждането, че дадените като обезпечаване на мярката за неотклонение пари или ценни книжа могат да се използват за изпълнение на евентуални имуществени задължения на обвиняемия или подсъдимия на практика прави института безсмислен. Такова законодателно решение е произволно и противоречи на принципите на правовата държава и на принципа за неприкосновеност на частната собственост.

Тези текстове противоречат и на чл. 17, ал. 3 от Конституцията – частната собственост е неприкосновена. С тях се нарушава правото на собственост на трети лица, които са дали на основание чл. 61, ал. 4, 1-во изр. от НПК гаранция в полза на обвиняемия. Тези пари са дадени единствено като гаранция за неотклонението на подсъдимия, но не и за да служат за бъдещо удовлетворяване на вземания на държавата, частния обвинител или гражданския ищец във връзка с направени по наказателно дело разноси. Нарушен е принципът на правната сигурност спрямо лицата, които са дали такава гаранция преди влизане в сила на коментираните промени. Третото лице гарант няма никакви права да оспорва обезпечаването и изпълнението върху вземания от съдебни разноси.

IV. По искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 247в, ал. 1, т. 3 в частта „в случаите на чл. 94, ал. 1”

Така както е замислено с нововъведенията в НПК разпоредителното заседание изисква наличието на професионална подготовка у страните. В този смисъл отсъствие на защитник от такова заседание поставя в сериозен риск правата на подсъдимите.

Считаме, че с този нов текст се нарушава правото на защита на подсъдимия, а освен това и принципа за равнопоставеност на страните и то в едно много особено заседание – разпоредителното, където се обсъждат правни въпроси от изключително голямо значение за развитието на делото, а не факти по съществуването на обвинението. За обсъждането на тези правни въпроси е необходима професионална подготовка, която може да притежава само специалист в областта на наказателното право и процес. При това за страните (включително подсъдимия, дори и ако участва без защитник) е налице преклузия (чл. 248, ал. 3 НПК) и те не могат след разпоредителното заседание отново да поискат обсъждането на въпроса допуснати ли са в досъдебното производство отстраними съществени нарушения на процесуалните правила.

Налице е очевидно противоречие с чл. 56, чл. 30, ал. 4 и чл. 121 от Конституцията. В този смисъл е и Решение № 9 от 14.04.1998 г. на КС по конституционно дело № 6 от 1998

V. По искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 227, ал. 5

Разпоредбата на чл. 227, ал. 5 е непропорционална, защото не предвижда хипотеза, при която защитникът на даден обвиняем не присъства по уважителни причини. Лишаването на обвиняемия от упълномощения от него защитник при предявяването на досъдебното производство е в несъответствие с общоприетите норми на международното право - чл. 6 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи („ЕКПЧ“). Същото противоречи на принципа на правовата държава предвиден в Преамбюла на Конституцията.

Цитираната разпоредба е противоконституционна, защото ограничава правото на защита на обвиняемия, което е защитено от чл. 122, чл. 31, ал. 4, чл. 56, както и чл. 30, ал. 4 от Конституцията.

VI. По искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 248а и чл. 252, ал. 2 в частта „или когато е констатирал очевидни фактически грешки в обвинителния акт“

Разпоредбата на чл. 248а от НПК е противоконституционна, тъй като противоречи на принципите на правотата държава, както и конкретно на чл. 56, чл. 117, ал. 1 и 2 и чл. 121, ал. 1 от Конституцията. Както е посочено в искането на Висшия адвокатски съвет, въвеждането на възможност за поправяне на очевидна фактическа грешка, без понятието за „очевидна фактическа грешка“ да бъде изрично дефинирано създава реална опасност за използването му като механизъм за изменение на обвинението.

Друг повод за загриженост е, че отстраняването на „очевидна фактическа грешка“ не е скрепено със срок, тоест може да се извърши по всяко време от процеса, а не само например през време на разпоредителното заседание. На практика това дава

необосновано предимство на прокурора пред останалите страни в процеса и противоречи на чл. 121, ал. 1 от Конституцията. Въвежда се на законодателно ниво подчертана толерантност към процесуалните грешки на прокуратурата, а такава липсва по отношение на останалите страни в процеса. По този начин се нарушава правото на защита, страните са лишени от равнопоставеност – фаворизира се една от тях, която и без това притежава огромна институционална мощ, подсъдимият не участва в това производство, не знае за съществуването му, докато не го уведомят за крайния резултат от него.

VII. По искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 358, ал. 2

Разпоредбата на чл. 358, ал. 2 противоречи на принципа на правовата държава и на правото на защита на обвиняемия. Систематично погледнато ограничаването на съда до възможността да върне един-единствен път делото на прокурора за отстраняване на съществени процесуални нарушения, накърняващи правото на защита на обвиняемия, превръща указанията на съда от задължителни в пожелателни. Съдът е лишен от механизъм, чрез който да застави прокурора да отстрани направените съществени процесуални нарушения, а прокурорът се превръща в доминиращ над съда субект на наказателния процес, а същевременно обвиняемият е лишен от възможност да поиска защита на правата си. Накърнява се принципа за равнопоставеност на страните. Нарушава се и принципа за равенството на гражданите пред закона – подсъдимите в производството по общия ред имат по-голяма защита на процесуалните им права, отколкото тези в бързото производство, защото в първото производство липсва аналогична на разпоредбата на чл. 358, ал. 2 от НПК.

Тази промяна издава тенденция за превръщането на прокурора от господар на досъдебното производство в господар и на съдебното. Това разбира се е абсолютно несъвместимо с идеята за демократична и правова държава, заемаща централно място в Преамбюла на Конституцията.

X. По искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбите на чл. 248, ал. 3, чл. 320, ал. 2, чл. 348, ал. 3, т. 1, чл. 351, ал. 2 и чл. 360, ал. 2

Тези разпоредбите на чл. 301, ал. 4 и чл. 305, ал. 6 противоречат на конституционния ред като цяло и на чл. 4, ал. 1, чл. 31, ал. 4, чл. 56, чл. 57, ал. 1, чл. 121, ал. 2 и чл. 122, ал. 1 от Конституцията.

Оспорените разпоредби изключват възможността в хода на съдебното производство страните по наказателни дела да повдигат възражения относно допуснати в досъдебната фаза на процеса съществени нарушения на процесуалните правила, при положение че не са ги изложили в разпоредителното заседание или съдът ги е приел за несъществени. По този начин на практика се въвеждат постоянни ограничения на правото на защита.

Считаме, че преклузията има правен ефект само за страните, но не и за съда. Същият е длъжен, воден от служебното начало, да направи възможното за отстраняването на съществено нарушение на процесуалните правила. В същото време

обаче законодателят не е взел предвид, че понякога страните биха могли едва на един по-късен етап да узнаят за наличието на допуснато съществено нарушение на процесуалните правила в досъдебното производство. Например, ако още в досъдебното производство е било необходимо участието на служебен защитник и като такъв е участвало лице, което междувременно е било лишено от адвокатски права или пък досъдебното производство е било водено от некомпетентен орган, но тези факти са били узнати от страните след приключване на разпоредителното заседание („РЗ).

Тези промени засягат един от основните принципи на наказателния процес, съдържащ се в чл. 13 ал. 2 НПК, предвиждащ обективната истина да се разкрива единствено по реда и със средствата, предвидени в НПК, т.е. само чрез законосъобразни средства.

С горното се нарушава правото на защита и принципа на правова държава.

гр. София,
23.02.2018 г.

Атанас Атанасов^С
Председател на УС на ССБ